

Föreningen Sveriges Fäbodbrukare  
c/o Calle Höglund  
Rönningen 893  
826 95 Trönödal

Jordbruksverket  
Att; Linda Holmström Berglund  
551 82 Jönköping  
[linda.holmstrom-berglund@sjv.se](mailto:linda.holmstrom-berglund@sjv.se)

Föreningen Sveriges Fäbodbrukare (FSF) synpunkter med anledning av förslag till ändring i Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 2004:85) om direktstöd.

---

## Övergripande

Fäbodbrukets och den extensiva betesdriftens mycket stora omfattning och långa historik inom stora delar också av vårt land anvisar också utgångspunkten för diskussionen om en framtida förvaltningsnivå. Det finns ett relevant naturvårdsbiologiskt kulturarv och värden att beakta som spänner över flera miljömål. Det finns kärnområden med flertusenårig beteskontinuitet, och en historik för det fäbodbruk vi idag betecknar traditionellt som omfattar åtminstone tusen år.

Den är en förvaltningsutmaning att utveckla och säkerställa dessa värden som baseras på ett småjordbruk med åkerbruk och utmarksbruk med svedjor, slätter samt extensiv betesdrift av stor betydelse för ett rikt växt och djurliv och som generellt bedrivs i skogsland och fjällområden, och som regel med nyttjande av eller beröring med även våtmarksområden.

## Synpunkter

\* Den nuvarande liksom den föreslagna insnävade definitionen av betesmark bortser enligt vår uppfattning från den historiska mycket stora omfattningen av naturliga fodermarker i övre delarna av Sverige genom fäbodbruk och övrigt extensivt skogs- och fjällbete, samt det till boskapskötseln kopplade omfattande slätterbruket. Detta negligierande innebär på sitt vis en systematisk förvanskning av kulturhistoriken och därmed att kunskapsunderlaget för bevarande av den tillhörande kulturelaterade biologisk mångfalden vilar på otillräcklig grund.

Den skandinaviska boreala barr- och fjällskogen innebär sådana växtförhållanden att det regelmässigt finns markvegetation med betesvärde över praktiskt taget all areal, även i slutna skog. Så har också praktiskt taget all mark varit föremål för utmarksbruk under lång tid, ja rent av med historiska perspektiv där mänsklig jordbruks- och boskapsdrift och sådan vegetationspåverkan inom vidsträckta skog- och fjällområden på den skandinaviska halvön kan spåras tusentals år bakåt i tiden. Så har heller inte inom fäbodområdet i någon större utsträckning funnits permanenta betesmarker i form av hagmarker (där betesdjuren stängslats in) som de vanligen åsyftas och som idag uppenbarligen utgör norm för regelverket. De idag identifierade permanenta betesmarkerna i övre delen av landet har till största delen en naturvårdsbiologisk historik som slätteräng.

Historiskt var det överlag så att begreppet hage användes i meningen stängsling för att hålla djuren ute från slätter- och åkermark, gården och byn. Så torde för övrigt också tidigare ha gällt för andra delar av landet.

Inom fäbodområdet bibehölls det traditionella betes- och slätterbruket mer eller mindre långt in på 1900-talet, och det finns fortfarande levande miljöer med historisk kontinuitet.

Det var alltså den fria betesgången och ett omfattande nyttjande av fast-, våtmarks- och utmarksslätter som utgjorde normen för utformningen av dessa delar av den kulturelaterade biologiska mångfalden inom det svenska fäbodområdet.

**FSF anser** att historisk och biologisk kunskap, traditionellt nyttjande och regionala variationer i brukandeformer ska återspeglas i utformningen av de grundläggande definitionerna och utformningen av regelverk som rör betesmarker och slätterängar i denna region.

\* Den nuvarande beskrivningen i miljömålssammanhang att fåbodbeten ingår i det samlade arealmålet för ängar och betesmarker är otillfredsställande och skapar oklarhet om fåbodbrukets framtida utformning och omfattning liksom det innebär en otillräcklig grund för den framtida förvaltningen av naturliga fodermarker i övre delen av landet och i det svenska fåbodområdet.

Ängs- och hagmarksinventeringen har en dålig täckning i övre delarna av landet och såväl fåbodbetesarealerna som det historiska slätterarealerna berörs mycket bristfälligt. Jämfört med den historiska omfattningen är det idag försvinnande små arealer i bruk; Det är ett stort underskott på betesdjur och det är en mycket liten omfattning av ängsslätter. Detta innebär bland annat att vi nu har en naturvårdsbiologisk skuld och att vi inte lyckas bibehålla väsentliga delar av den kulturrelaterade biologiska mångfalden. Det finns dock värdefulla och positiva möjligheter att restaurera fåbodbeten och slätterängar också i denna region.

Mot denna bakgrund vill vi fästa uppmärksamheten på den begränsning som finns inbyggd i systemet när omfattningen av betesmarken på nationell nivå relateras till en referensareal 2003.

**FSF anser** att det är angeläget att de mycket omfattande historiska arealerna betes- och slättermark, i övre delen av landet i allmänhet och i fåbodområdet i synnerhet, också kan beaktas i samband med utformningen av den aktuella föreskriften och bli föremål för såväl restaureringsmöjligheter, tilldelning av stödrätter, möjligheter för relevant skötsel samt brukandeskydd på nationell nivå i likhet med vad som beskrivs enligt artikel 3 i förordning (EG) nr 796/2004.

\* Det är också avgörande att regelverk och ekonomiska villkor för brukandet av dessa betes- och slättermarker utformas för och möjliggör tillräcklig omfattning och kontinuitet i betesdriften samt relevant skötsel av ängsmarkerna.

Vi vill från FSF åter erinra om de betydande försämringar för driftsekonomin som infördes med det nuvarande Landsbygdsprogrammet genom i princip en halvering\* av fåbodbetesersättningen.

(\* Ungefärlig förändring, den exakta nivån beroende på djurantalet och kan inte generaliseras eftersom ersättningens tekniska konstruktion förändrades)

Det finns inte någon motsvarande förbättring i ersättningssystemet som innebär att jordbruket/fåbodbukaren generellt kan kompensera djurekonomin för detta bortfall annat än genom andra kompletterande arbetsinsatser. Det får därmed följderna att djurkalkylen försämras och vi riskerar att antalet betesdjur ytterligare minskar.

Det är därför angeläget att söka alla möjligheter att förbättra ekonomin för fåbodbruket för att vidmakthålla nuvarande brukande och att möjliggöra erforderlig utökning av betesdrift och slätterbruk inom fåbodområdet.

Vi vill från FSF även erinra om den diskussion som fanns i samband med tillkomsten av förordningen i samband med införandet av gårdsstödsystemet 2005. Därvid behandlades också möjligheten att faktiskt definiera möjlighet för gårdsstöd för såväl fåbodvallen som den del av fåbodskogen som är präglad av fåbodbruk. Detta var också Jordbruksverkets förstahandsförslag, men sedermera fastställdes den i princip snävare definitionen att gårdsstöd beviljas för enbart den öppna marken på fåbodvallen.

Fåbodbete i gårdsstödet behandlades utifrån särskilt arbetsmaterial av SJV i myndighetsremiss under september 2004.

(Observera att detta inte ska sammanblandas med den nuvarande möjligheten att söka regional ersättning för särskild skötsel av fåbodbete)

**FSF anser** att det bör införas möjlighet för gårdsstöd enligt den vidare definitionen; För fåbodvallen såväl för den del av fåbodbetesområdet som är präglad av fåbodbruk.

Det bör inte finnas några tekniska arealbegränsningar utan detta bör gälla adekvata delar av det aktuella fåbodbetesåtagandet inom miljöersättningen. Detta innebär då för aktuella marker en nödvändig ekonomisk förstärkning för fåbodbruket och förbättrar möjligheterna att bibehålla och förbättra hävden av historiska fåbodbetesområden, såväl de som är i bruk som restaureringsbara, och som innehåller värden präglade av fåbodbruk i barrskog, i fjällbjörkskog såväl som på öppet fjäll på så belägna fåbodar.

Detta bör också underlättas av den större kapacitet och den utvecklade kunskap SJV nu har att hantera jordbruksblock och arealmätningar. Tidigare regionala orienterande studier antyder att betydande arealer gårdsstödsberättigad mark på så sätt kan införas i systemet. Och därmed kompensera det bortfall som beskrivs i konsekvensutredning. Enligt vår uppfattning är det angeläget att så sker, såväl ur kultur- och naturvårdsbiologisk synvinkel som med tanke på en skälig regional fördelning av insatserna för bevarande av den kulturrelaterade biologiska mångfalden i landet.

\* Det kan finnas skäl att överväga hur definitionen av betesmark ska förhålla sig till definitionen av HNV (High nature value) som metod och system för att avgränsa skog, jordbruksmark och traditionella jordbrukslandskap (TAL) med höga naturvärden. Även fåbodbrukets kulturlandskap måste beaktas. Det finns kultur- och naturgeografiskt liknande områden i flera andra delar av gemenskapen, men det kan också konstateras betydande skillnader vad gäller markanvändningsplanering, villkoren för kulturbärarna och ambitionerna att bevara den kulturrelaterade delen av den biologiska mångfalden inom agrara extensivt och traditionellt nyttjade bergsområden. Det vore önskvärt med avstämning av kriterier, indikatorer för att urskilja HNV-värdering samt behovet av ekologiska nätverk för den kulturrelaterade delen av den biologiska mångfalden samt hur detta kan hanteras i ett övergripande perspektiv. Även i relation till Natura 2000. Det är också viktigt att utreda hur i så fall HNV-TAL kan utvecklas i Sverige. **FSF bedömer** att det bör vara värdefullt att utvärdera och utveckla förhållningssättet till HNV i samband med utformningen av betesmarksdefinitionen och gårdsstödsystemet.

\* I förslaget till nya föreskrifter anges i definitionerna av betesmark och slåtteräng också utgångspunkterna att

”Mark i renkötselområdet som huvudsakligen används till renbete räknas inte som betesmark.”

”Renbetesmark i renkötselområdet räknas inte som slåtteräng.”

Enligt vår uppfattning är det olämpligt med så generella och oklara avgränsningar i samband med betesmarkdefinitionen och att därmed också påverka brukningsmöjligheterna och indirekt brukningsformen av markerna.

Man måste observera att avgränsningskriterier av administrativ natur innebär att man lämnar den kultur- och naturvårdsbiologiska historiken som vägledning och rättesnöre och att man därmed gör avsteg från den sakliga grunden för att relevant och korrekt bevara och utveckla den kulturrelaterade biologiska mångfalden.

Man måste också beakta risken för att därmed onödigtvis försämma villkoren och försvåra situationen för bönder, fjällbönder och sådana ursprungssamer som fortfarande bedriver eller avser återuppta fåbodbruk eller betesdrift med tamboskap och/eller slåtterbruk i dessa områden.

**FSF föreslår** att dessa ovan relaterade oklara avgränsningar helt enkelt stryks och att den kulturhistoriskt förankrade markanvändningen och den därmed sammanhängande naturvårdsbiologiskt relevanta skötselregimen, utifrån kända förhållanden och i enlighet med lokal och traditionell kunskap, får utgöra grund för definitionen av betesmarker och slåtterängar.

\* Stommen i utformningen av den praktiska förvaltningen av den del av den biologiska mångfalden och det kunskaps- och kulturarv som fåbodbruket utgör måste enligt vår uppfattning utgå från ett etablerat och kontinuerligt småjordbruk med åretrunddjurhållning som också bedriver fåbodbruk med utgångspunkt i lokal och traditionell kunskap. Ett levande kulturarv.

**FSF anser** att det finns stöd för särskilt hänsynstagande till fåbodbruket utifrån vad som stadgas i bland annat konventionen om biologisk mångfald (CBD) inom artikel 8j, med utgångspunkt i lokal och traditionell kunskap för en långsiktigt hållbar utveckling. Detta måste också appliceras på regelverket vad gäller grundläggande definitioner och utformningen av regelverk som avser restaurering och nyttjande av betesmarker och slåtterängar.

För övrigt är det vår reflektion att arbetet med dessa grundläggande frågor måste ges erforderlig tid. Om det administrativt finns möjlighet borde enligt vår uppfattning arbetet med dessa frågor och aviserade förändringar av denna föreskrift med fördel utsträckas till kommande år för att ge bättre förutsättningar för ett bra resultat.

Rönningen 2009-01-19

Calle Höglund, verkställande ordf

Kristian Olofsson, e u  
070-683 62 36